

ERKINLIKNING MA’NAVIYATGA TA’SIRI

Kuziyev Nodir Abdusalimovich

BuxDU “Islom tarixi va manbashunosligi, falsafa” kafedrası dotsenti

Shadmonov Aziz Azimovich

ZARMED Universiteti o‘qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada bugungi kunda mamlakatimiz yoshlarining erkinligi va ular ma’naviyatining shakllanishi jarayonlari yoritib berilgan. Shuningdek yoshlarning turli xil zararli ta’sirlar doirasiga tushib qolishi yoritilgan.

Kalit so‘zlar: ma’naviyat, erkinlik, globallashuv jarayoni, jaholatga qarshi ma’rifat, so‘z erkinligi, vijdon erkinligi.

Аннотация. В статье освещаются процессы освобождения и духовного становления современной молодежи нашей страны. В нем также подчеркивается подверженность молодых людей различным вредным влияниям.

Ключевые слова: духовность, свобода, процесс глобализации, просвещение против невежества, свобода слова, свобода совести.

Abstract. This article highlights the processes of freedom and spiritual formation of our country's youth today. It also highlights the exposure of young people to various harmful influences.

Key words: spirituality, freedom, globalization process, enlightenment against ignorance, freedom of speech, freedom of conscience.

Hayot sur’atlari tinimsiz kuchayib borayotgan bugungi globallashuv jarayonida butun insoniyatga bo‘lgani kabi mamlakatimiz yoshlariga ham tinimsiz ravishda turli ichki va tashqi tahdidlar xavf solib turibdi, ular barchamizni tashvishga solmasdan qo‘ymaydi. Buning sabablari juda ko‘p. Ular haqida tinimsiz gapirilmoqda, mavjud muammolarni hal etish yuzasidan turli tavsiyalar berilmoqda, choralar ko‘rilmoqda. Natijada yoshlarimizni bunday xavf-xatarlardan ogoh etish, muhofaza qilishda ma’lum bir yutuqlarga erishmoqdamiz.

Erkinlik - bu madaniyatning universalligi bo‘lib, u mazmun va funksiyalar birligida ijtimoiy subyektlarning xulq-atvori, faoliyati va muloqotini tartibga soluvchi sifatida namoyon bo‘ladi. Ushbu universalni amalga oshirishning uchta asosiy darajasi

mavjud. Birinchi daraja – oddiy ong – ushbu kontseptsiya yordamida ular harakatlar, aloqa va xatti- harakatlarda ruxsat etilgan yoki mumkin bo‘lgan chegaralarni belgilaydilar. Ikkinchisida – huquqiy – nazariy ong darajasi, ruxsat etilgan va tartibga solinadigan normalar va ularni buzganlik uchun jazo belgilanadi. Uchinchi falsafiy – nazariy ong darajasida aks ettirish dastlabki ikki sathda amalga oshiriladi va shu bilan birga madaniyat asoslari nutqi sifatida namoyon bo‘ladi.

Bugungi kunda yoshlarimizning ma’naviy olami, ularning milliy qadriyatlarini, urf-odatlarini o‘zlashtirish, tafakkur tarzi va e’tiqodini shakllantirish yo‘lidagi sa’y-harakatlarini katta yutuq sifatida e’zozlaymiz, qadrlaymiz. Darhaqiqat, bugungi yigit-qizlarimizning millat tashvishini o‘z bo‘ynilariga olishlari, mas’uliyatni his qilishlari, shubhasiz, diqqatga sazovor. Ayni paytda ayrim yoshlarimizning demokratiya bayrog‘i ostida o‘z o‘pkalarini erkinlik havosi bilan to‘ldirish “g‘ami”da milliy an’analarimiz, qadriyatlarimizga, ba’zan esa millat va vatan manfaatlariga to‘g‘ri kelmaydigan xatti-harakatlarini ko‘rib kishi tashvishga tushadi.

Ayni paytda mamlakatimizda tom ma’noda inson erkinligi ta’minlanganligini ham alohida ta’kidlash lozim. Jumladan, O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida har kim erkinlik va shaxsiy daxlsizlik huquqiga(27-modda), har kim fikrlash, so‘z va e’tiqod erkinligi huquqiga egaligi (33-modda) belgilab qo‘yilgan.

Erkinlikni ko‘ngilga kelgan narsani amalga oshirishdan iborat deb tushunish, avvalo, savodsizlikning natijasi sifatida baholanishi mumkin. To‘g‘ri, hozir mamlakatimiz yoshlarini savodsiz deyishimiz mutlaqo mumkin emas. Ammo, o‘qish-yozishni bilishning o‘zini insonning savodxonlik darajasi sifatida baholash ham to‘g‘ri bo‘lmaydi. Aks holda maktab-u oliy ta’lim muassasalarini a’lo baholarga bitirib, jamiyatda muayyan mavqega ega bo‘lishning o‘rniga turli jinoyatlar sodir etayotgan yoshlarimiz yo‘qmi? Prezidentimiz Shavkat Mirziyoev “Jaholatga qarshi-ma’rifat”, degan shiorni o‘rtaga tashlaganda aslida o‘z xatti-harakatlarini tahlil qila olmasdan turli buzg‘unchi yo‘llarga kirgan ana shundaylar haqida gapirganini yodda saqlasak yaxshi bo‘lardi.

Tom ma’nodagi erkin inson aslida o‘z xohish-istaklarini aql-idrokka bo‘ysundira olgan kishidir. Shu ma’noda o‘z istagini aql va tafakkurga bo‘ysundira olgan kishi dunyoning yarmini zabt etish bilan teng ekanligini ta’kidlashni juda istardim. Darhaqiqat, inson fikrlash uchun yaratilgan. Tafakkur esa fikrning hosilasi. O‘rni kelganda yana bir masala haqida alohida to‘xtalishga to‘g‘ri keladi. Gap barcha aqlli odamlarning ma’naviyatli va axloqiy sifatleri yuqori bo‘lavermasligi xususida ketmoqda. Haqiqatdan ham shunday. Biz bu yorug‘ dunyoda shunday aqlli odamlarni

ko‘ramizki, ular o‘zining bu sifatlari bilan hammani o‘ziga mahliyo qilishi mumkin, ko‘plar ularga havas ko‘zi bilan qaraydilar.

Inson aqli yetib turgan narsani mushohada va idrok qilmas, undan tahlilsiz xulosa chiqarar ekan, bu narsa, shubhasiz, har qanday odamni adashtiradi, xato yo‘llarga boshlaydi. Shu o‘rinda Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusufning “insonni harakatga soluvchi kuchi aqli emas, balki tafakkuri ila erishgan idrokidir. Tafakkur bo‘lmasa, aqlning o‘zi hidoyatga yo‘llay olmaydi. Dunyoda qanchadan-qancha aqllilar bor. Ammo ularning aqlari to‘g‘ri yo‘lga boshlamayapti, yomonliklardan qaytarmayapti. Bu ham yetmagandek, sof tabiatli inson zotiga or bo‘lgan ishlarni tap tortmay qilishni o‘sha aqlari bilan faxrlanayotganlar o‘zlariga ep ko‘rishmoqda”. Demak, tafakkur etilmagan, mushohada qilinmagan har qanday aql mahsuli insonni adashtirishi, uning erkinligiga raxna solishi mumkin. Aqlli odam bilishi, tushunishi mumkin. Ammo u o‘sha bilgan, tushungan narsani ongli ravishda anglamas, mushohada va tafakkur qilmas ekan, uning harakatlaridan har doim ham ijobiy natija kutish mumkin emas.

Shu ma’noda, bugungi ayrim yoshlarimizning o‘ta aqlli ekanliklarini tan olgan holda, muayyan masalalar, muammolarni hal etishda dovdirab qolayotganliklarini, bu, aslida, aqli yetgan narsani mushohada qilishda tajriba yetishmayotganligidan darakdir. Shu ma’noda aqlli odamlarni o‘z egallagan bilimlari va hayotiy tajribasini bugun hamda kelajakda ijobiy ishlarda foydalana olishga safarbar eta olgan kishi sifatida baholashimiz mumkin. Bekorga buyuk bobomiz Amir Temur “Temur tuzuklarida” aqlli kishilar va kengash sohiblari, ehtiyotkor, qat’iyatli arboblari, keyinini o‘ylab, olisni ko‘rib ish yurituvchi, keksa va tajribali kishilarni xos majlisimga kiritib, ularning suhbatlaridan, ishlaridan naf olib, tajribalar hosil qilardim, deb aytmagan.

Demak, aql va tafakkur yoshlarimizda faqat bugun bilan yashamaslik, ertangi kunni esdan aslo chiqarmaslikni ham taqozo etadi. Mamlakatimiz rahbari o‘zining barcha chiqishlarida fuqarolarimiz, ayniqsa, bekorga yosh yigit-qizlarimizda mustaqil tafakkur tarzini shakllantirishga e’tibor bermayotganimiz barchamizga ayon. Bu narsa, jumladan, 2017-2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasini “Faol tadbirkorlik, innovatsion g‘oyalar va texnologiyalarni qo‘llab-quvvatlash yili”da amalga oshirishga oid davlat Dasturida ham munosib o‘rnini egallagan. Masalan, mazkur dasturning birgina 4.3. “Ta’lim va fan sohasini rivojlantirish” deb nomlangan qismidagi 16 bandning barchasi yoshlarga o‘qish va mehnat qilish uchun munosib shart-sharoitlar yaratish, ular ma’naviy olamini shakllantirish, ijtimoiy erkinligini ta’minlashga qaratilganligini

alohida ta’kidlash lozim.

Ma’naviyat va erkinlik fenomenlarining uyg‘unligi, aslida, har bir insonni o‘rtamiyonalik kayfiyatidan xalos qiladi, ayrim yoshlarimizdagi jamiyatdan begonalashuv ruhiyatini bartaraf etadi.

Boshqacha so‘z bilan aytganda, har qanday erkin inson uchun mamlakat va jamiyatda sodir bo‘layotgan voqea-hodisalar begona emas, ushbu jarayondagi yutuq hamda kamchiliklar uchun bunday yigit-qizlar o‘zlarini mas’ul deb biladilar. Bugungi dunyoning shiddat bilan o‘zgarib borishi har birimizdan bizga berilgan, O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida belgilangan erkinliklardan milliy ma’naviyatimizga yo‘g‘rilgan talablar asosida foydalanishni talab etmoqda. Bunday sharoitda barchamiz global fikrlashni, lokal harakatning uyg‘unligiga erisha olsak, tanamizni ruhimizga bo‘ysundira olsak, ma’naviyat va erkinlik tushunchalarini to‘g‘ri anglasak, shubhasiz, oldimizga qo‘ygan vazifalarimizni uddalay olamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Islom Karimov. Yuksak ma’naviyat –yengilmas kuch. Ma’naviyat. 2008 yil
2. *2017–2021 yillarda O‘zbekistonni rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha harakatlar strategiyasi.*
3. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. O‘zbekiston. 2023 yil